

פרשת ויגש

האחים עומדים כולם בארמונו של יוסף ופניהם עצובות ואינם יודעים מה לעשות הם הציעו כבר שכולם יהיו לעבדים אך המשנה למלך לא הסכים והוא רוצה לקחת רק את בנימין לעבד ושכולם יחזרו לא"י. האחים כולם כמובן אינם מסכימים זה לא שייך להשאיר פה את בנימין לבד, הרי אנחנו כולנו אחים כולנו משפחה אחת ולעולם לא נפקיר את האח שלנו, עשינו כבר פעם אחת את הטעות הזאת ועד היום אנחנו מצטערים על כך בשום אופן לא נעשה את זה שוב. אבל מה עושים? הרי המשנה למלך הוא המחליט והוא יכול לעשות מה שהוא רוצה ומה אנו יכולים לעשות? זה אפילו קצת מסוכן לדבר איתו ולהתווכח עמו, הוא יכול לכעוס עלינו ולהעניש את כולנו ואפילו להרוג אותנו חס ושלום, אז מה עושים???

יהודה הצדיק החליט שהוא חייב לעשות משהו ואפילו אם זה יהיה מסוכן - לא אכפת לו! הוא חייב לנסות ולהציל את אחיו. אתם יודעים ילדים שיהודה ניגש דבר ראשון לנסות ולדבר עם המשנה למלך אך הוא היה מוכן אף לעשות דברים אחרים אם יהיה צריך, הוא התכוון אפילו להלחם עם המשנה למלך אם לא תהיה ברירה ואפילו שזה מסוכן ולמשנה למלך יש הרבה שומרים, יהודה מכוון להסתכן ובטח ברגע שיתחיל להלחם גם כל האחים יעזרו לו וילחמו וכולם מוכנים להסתכן בכדי לנסות ולהציל את אח שלהם "ויגש אליו יהודה.. אם למלחמה אני בא, אם לפיוס אני בא, אם לתפילה אני בא" (ב"ר צג, תו"ש מד, מח) אך לפני שיהודה מתחיל במלחמה הוא מנסה דרכים אחרות: הוא מנסה לדבר ולהתחנן למשנה למלך אולי הוא יסכים לוותר לבנימין. יהודה איננו מפחד והוא ניגש למשנה למלך מתקרב אליו ומתחיל לדבר אתו, יהודה מדבר עמו בצורה מכובדת כמו שראוי למשה למלך ואומר לו "בי אדוני" - בבקשה אדוני (תרגום יוב"ע מד, יח) אני עבדך מבקש לדבר בפניך דברים ואל תכעס עלי על הדברים שאומר לך, שגם אם אומר קצת דברים שאינם נעימים לאוונך תדע שאני באמת מכבד אותך מאוד ואתה נחשב לפני כמו פרעה המלך בעצמו "אתה מושל כפרעה ואפרעה כמוך וירא אני לדבר לפניך כמו לפני פרעה, ומפני הצרה הגדולה שמצאתנו לא אוכל לשתוק, ועל כל מה שאדבר אל יחר אפך בעבדך" (רד"ק מד, יח).

אתם יודעים שיהודה ידע שהוא לא רק מתחנן אל המשנה למלך אלא הוא גם יאמר לו עוד כל מיני דברים וטענות למשל שזה לא בסדר שמהמשנה למלך לוקח את בנימין שהרי הוא הבטיח שהוא ישים עינו (=ישגיה) עליו (רס"ג מד, כא) וזה לא ראוי שעכשיו הוא עושה את ההיפך, ולכן בגלל שיהודה ידע שהוא הולך לומר גם דברים כאלו "שדבר אליו קשות - ולא בלשון רך ושפה רפה כדרך המדברים עם המלך" (רש"י מד, יח ושפתי חכמים) לכן הוא ביקש מראש מהמשנה למלך שלא יכעס עליו על מה שהוא הולך לדבר. כמובן שהיה יכול להיות שהוא כן יכעס ואפילו יעניש את יהודה על הדברים שיאמר, אך יהודה הצדיק היה מוכן למסור את נפשו למען אחיו הקטן בנימין. אתם זוכרים ילדים שכשהאחים מכרו את יוסף יהודה היה זה שהציע למכור אותו וכל האחים הסכימו ומהאז האחים מאוד הצטערו ואף הורידו א יהודה מגדולתו שלא יהיה מחליט יותר. ועכשיו ילדים כשרוצים לקחת את בנימין מי עומד בראש ומוכן אפילו למסור את נפשו ולהסתכן בדיבורים קשים ובמלחמה? יהודה. תראו איך כל האחים ויהודה בראשם כולם חזרו בתשובה שלימה וגמורה ולא מוכנים לוותר על אח בשום פנים ואופן. ויהודה מתחיל להזכיר למשנה למלך את כל מה שקרה מהתחלה: הגענו בהתחלה למצרים ואז אדוני המשנה למלך התחלת סתם לשאול אותנו האם יש לנו אב או אח ויהודה רומז לו בזה שאולי המשנה למלך תכנן מהתחלה את כל הסיפור הזה עם הגביע ופחד לפרש לו יותר אבל יש בסתר דבריו שהיה מעשה הגביע תחבולה מאתו להעלילם. כי למה יבקש לראותו (את בנימין) על כרחם? וכן אמרו בבראשית רבה אמר לו יהודה תדע לך שבעלילה באת עלינו, כמה מדינות ירדו ליקח אוכל כלום שאלת אותם כמו ששאלת לנו ושמת בתך אנו מבקשים או אחותנו את מבקש. יאמרו (במדרש) כי זה היה נרמז בדבריו" (רמב"ן מד, יט)

ויהודה ממשיך ומספר שאחרי שהמשנה למלך שאל אותם ענינו לך ו"לא כחדנו ממך דבר" (רש"י מד, כ) ואמרנו לך את הכל שיש לנו אבא זקן שנשאר בא"י וגם בן זקונים קטן והילד הקטן הזה נשאר בן יחיד מאם שחיו לא נמצא ואמו מתה "ויותר הוא לבדו זכר לאמו, שאמו מתה וכל הרואה אותו אומר זה בן רחל" (לקח טוב תו"ש מד, כא) ולכן האב הזקן שלנו מאוד מאוד אוהב אותו. ואחרי שאמרנו לך את זה שיש לנו עוד אח אמרת לנו שנוריד אותו למצריים לקצת זמן ואתה תשגיח עליו (רס"ג מד, כא) והבטחת לנו שלא נדאג שאנחנו רק נביא אותו להראותו לך ואתה תחמול עליו ותשמור אותו שלא יקרה לו שום דבר רע (רמב"ן מד, כא) (ספורנו מד, כא). ועכשיו אחרי שהבטחת, אפילו אם באמת בנימין פשע וגנב "גנאי וחולין הוא לך להחליף דבריך ולעכבו" (חזקוני מד, כא). ואפילו שהבטחת לנו לשמרו, אמרנו לך שאנחנו לא יכולים להביאו מכיוון שהנער לא יכול לעזוב את אבין שהוא עדיין צעיר ורגיל תמיד להשאר בבית ולא ללכת בדכים ארוכות וקשות ויכול ח"ו

למות בדרך "כי לא ניסה בדרכים" (לקח טוב) "מפני נערוותו והיותו ילד שעשועים בחיק אביו אשר אהבו ואם יעזבונו בדרך ימות הנער" (רמב"ן מד, כב)

"כי מאז שיעזוב את געגועי אביו והסברת פניו יתעצב ונפל למשכב או ימות" (ספורנו מד, כב). והסברנו לך כמה שהילד חביב לאביו וא"א בשום פנים ואופן להורידו למצריים ואתה לא שמעת לדברינו "אף על פי ששמעת טענותי האמתיות גזרת עלינו ברצון פשוט ובקור שנביאהו" (ספורנו מד, כג) "ואמרת דרך גזירה: אף לא ירד אחיכם אתכם לא תוסיפון לראות פני" (מלבי"ם מד, כג).

ויהודה המשיך וסיפר למשנה למלך שבאמת כמו שהם אמרו כך היה וכשעלו לא"י "בבואם אליו מיד הגידו לו (ליעקב) שלא יוסיפו לראות פניו בלא אחיהם הקטן ולא אבה לשלחו" ומרוב אהבתו אותו לא הסכים והתעכב הרבה זמן "והיה מניח לו (את) שמעון במאסרו" שכ"כ היה קשה לו לשלח את האח הקטן. ורק אחרי שעבר הרבה זמן ולא הייתה ברירה שכבר נגמר כל האוכל רק אז הצלחנו לשכנע אותו לשלוח את בנימין "כי לא רצה להודות (=להסכים) לשלחו בכל אשר אנחנו עד שדחקו הרעב" (רמב"ן מד, כד-כה). "ובהכרח הרעב הכרחנוהו לשלח" (ספורנו מד, כה) שכשביקש מאתנו להביא עוד אוכל אמרנו לו שלא נוכל לרדת בל אחינו הקטן שכך אמר לנו המשנה למלך שלא נבא בלעדיו.

ויהודה ממשיך ומסביר למשנה למלך כמה היה קשה ליעקב לעזוב את בנימין שאפילו כשאמרנו לו שאין ברירה וחייבים שבנימין ירד אתנו למצריים אפילו אז עבדך אבי-יעקב, אמר לנו שאנחנו יודעים הרי שרחל שהיא האשה העיקרית שלו (מלבי"ם מד, כז) "כי יעקב לא לקח אשה מדעתו רק רחל" ומהאשה הזאת לא נולדו לו "רק שניים, ושמתי אהבתי בהם כאילו הם יחידים ל"י" ואחד משני האחים האלו - יוסף, יצא מאתי וכנראה שנטרף ולא זכיתי לראותו עד עכשיו "וזה לבדו בני יחידי אשר אהבתי" (רמב"ן מד, קכז) היחיד שנשאר לי מהאם הזאת ואם תקחו גם אותו אתכם למצריים ויקרה לו ח"ו אסון בדרך אני אצטער על כך כלחיי ואמות מתוך צער ועצבות ש"עכשיו כשהוא אצלי אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו, ואם ימות זה דומה עלי ששלשתן מתו ביום אחד" (רש"י מד, כט). ובסוף לא היתה ליעקב אבינו ברירה שהרי לא נשאר לנו שום אוכל והסכים בלית ברירה לשלוח אתנו את הבן האהוב הזה.

ועכשיו אם לא תשחרר את בנימין ונחזור אל אבינו יעקב בלעדיו הוא ממש יכול למות מרוב צער ש"נפשו קשורה בנפשו מרוב אהבה, ואם לא ישוב הנער אתנו תצא נפשו ותהיה האשמה רבה עלינו ועליך שסבת מיתו" (רד"ק מד, ל).

ויהודה ממשיך ומתחנן לפני צפנת פענח ואומר לו שהוא מבקש שישחרר את בנימין מכיון שהוא הבטיח לאביו שהוא ידאג להחזיר אותו ושם הוא לא יחזיר אותו זה יחשב לו (ליהודה) חטא גדול מאוד חטא שאינו נחק לעולם ולכן אם אינו מסכים לשחרר אותו אז לפחות שיסכים שיתחלפו ובמקום שבנימין ישאר עבד של צפנת פענח יהודה ישאר ובנימין ישתחרר, ויהודה ממשיך לשכנע את צפנת פענח: שהרי אתה רוצה שבנימין יהי עבד שלך, עדיף לך שתקח אותי ש"אני גדול ממנו, אם לגבורה אני גבור ממנו, מוטב שאהיה עבד תחתיו ואל אצער את אבא" (ב"ר צג, תו"ש מד, צז). כי איך אני יכול לעלות אל אבא שלי לא"י בלי בנימין, אני לא מסוגל לראות את אבא שלי כ"כ מצטער מחסרונו "כי יבחר להיות עבד עולם, מעלותו אל אביו בלתי הנער שלא יוכל לראות ברעתו. כי יבכה תמיד ויתאונן עליו כל היום" (רמב"ן מד, לב). "ואשר יראה לי על דרך הפשט שאינם רק תחנונים להעיר רחמיו, כי חשב יהודה כי הא-לוקים הוא ירא כאשר אמר לו וכאשר נהג עמהם חמלה כירא חטא לנחם עצותם על הצער שעשה להם. וזה ענין הסיפור, אנר לו אנחנו באונס הגדנו באחינו זה מפני שאלת אדוני, ולא הודינו (+הסכמנו) גם כן להורידו לפניך כמצוותך הראשונה, רק אמרנו כי לא יוכל הנער לעזוב את אביו, אבל בנפשינו נביא אותו (בסוף) מפני זלעפות רעב כי אמרת לא תוסיפון לראות פני, ולא רצה אבינו לשמוע עד היותינו כולנו בסכנה לשוב לשבור מעט אוכל, ואז הודה (+הסכים) בפחד ובדאגה, ועתה בראותו כי אין הנער ימות בנפש מרה, ולכן תפול נא תחינתי לפניך לרחם עלינו ועל הזקן וקח אותי תחת הנער לעבד עולם, כי טוב אני ממנו ולך תהיה צדקה וזה טעם כל הפרשה" (רמב"ן מד, יט).

יהודה הצדיק מתחנן ומבקש ומוכן אפילו למסור את עצמו לעבד עולם במקום אחיו, איזה צדיק שהוא! אתם זוכרים ילדים מה קרה לפני 22 שנה אז יהודה הציע למכור את יוסף ומאז הוא כ"כ מצטער ומתחרט ובשום פנים ואופן הוא לא יחזור על החטא הנורא הזה, הוא לא יסכים שיקחו את אח שלו.

עכשיו אתם שמבינים למה צפנת פענח עשה את כל הדבר הזה, למה הוא אמר לאחים שהם מרגלים ושיביאו את בנימין, וכשהביאו אותו הוא שם את הגביע בשק שלו ורצה לקחתו לעבד: כדי שהאחים יוכלו לתקן תיקון שלם לחט שעשו לא רק שיתחרטו בלב ויחזרו בתשובה אלא גם יגעו בדיוק לאותו מצב שהם יכולים לעזוב את אח שלהם ולהשאיר אותו לבד והם

יעשו בדיוק הפוך ממה שעשו פעם, זה תיקון שלם! שהם לא מוכנים להפקיר את בנימין שהוא ממש דומה ליוסף אחיו מאותה אמא והם לא מוכנים לוותר עליו.

כשיוסף שמע את כל התחנונים ואת כל ההתמסרות של האחים לבנימין ואת האהבה הגדולה שהם אוהבים אותו עכשיו כבר יוסף יכול לגלות להם שהוא באמת יוסף ולא צפנת פענח, אבל לפני שיוסף מתגלה הוא עושה עוד משהו...

אתם יודעים ילדים שבד"כ צפנת פענח היה עומד בחוץ, היתה לו בימה גדולה שבה הוא היה עומד ומחליט על כל מה שקורה במצריים, היו מגיעים אליו ושואלים אותו כל מיני דברים והוא היה אומר לכולם מה לעשות. אבל היום בזמן הזה שהאחים חזרו עם בנימין והגביע, יוסף לא היה במקום הרגיל שלו בחוץ איפה שנמצאים כל האנשים אלא הוא היה בבית ולשם הם הגיעו ושם הוא דבר אתם בארמון במקום שלא כולם נמצאים אלא רק יוסף והשומרים והמשרתים שלו והאחים אתם יודעים למה? כי יוסף הצדיק לא רצה שהאחים שלו יתביישו בפני כולם שישמעו עליהם שהם עשו דברים לא נעימים ולכן יוסף הצדיק לא יצא היום החוצה אלא חיכה בביתו. "מהו ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף - והלא כל יום ויום יוצא לדון בבמה? אלא אותו היום לא יצא אמר איני מבייש את אחי בפני המצרים" (תנחומא מקץ י', תו"ש מד, לב).

וגם עכשיו ילדים כשיוסף רוצה להתגלות הוא נזהר מאוד שלא לבייש את אחיו, ואפילו שהוא בבית ואין שם הרבה אנשים, עדיין יש שם כל מיני משרתים ושומרים שזה יהיה לא נעים לאחים שהם ישמעו על החטא של המכירה ולכן יוסף דבר ראשון מצוה "הוציאו כל איש מעלי!" מהר צאו החוצה כל השומרים וכל המשרתים אני רוצה להשאיר רק עם האנשים האלו לבד. "ולא עצר כח להמתין עד שייצאו מעצמן וקרא בקול גדול הוצאו פרוש במהרה (אור"ח). אתם יודעים ילדים שיוסף הצדיק יכל אפילו להסתכן שהרי ברגע שהשומרים שלו הלכו האחים שלא ידעו עדין שהוא יוסף יכלו מיד להרוג אותו ולקחת את בנימין. אבל יוסף הצדיק היה מוכן אפילו להסתכן והעיקר שלא לבייש ח"ו את אחיו בפני אחרים "אמר ר' שמואל בר נחמן לסכנה גדולה ירד יוסף שאם הרגוהו אחיו אין בריה בעולם מכירו (וברב"ח מה,א הגירסה: אין כל בריה יכול להצילו ואין כל בריה תובעו) ולמה אמר הוציאו כל איש מעלי? אלא כך אמר יוסף בלבו מוטב שאהרג ולא אבייש את אחי בפני המצרים" (תנחומא ויגש ה, תו"ש מה, ח).

המשרתים והשומרים יצאו בזריזות ולא נשאר שם אף אחד שאינו מהמשפחה של יעקב אבינו ויוסף פרץ בבכי מרוב התרגשות ומרוב אהבת אחיו שסוף סוף הוא מתגלה אליהם. והבכי הזה נשמע גם מחוץ לחדר שהם היו בו והמצרים ובית פרעה גם שמעו שיוסף בוכה ויוסף תוך כדי הבכי התחיל לומר לאחיו אני יוסף! האם אבא עדיין חי? האחים ממש נבהלו והתביישו מאוד כשהבינו שזה יוסף ומרוב בהלה לא יכלו לענות לו "לפי שמכרוהו בושו ונבהלו מפניו" (רד"ק מה, ג) ויוסף הצדיק שראה שאחיו כל כך מבוהלים ומפחדים ממנו התחיל לפייס אותם ולדבר אתם בדברים נעימים ואמר להם שיגשו ויתקרבו אליו "התחיל מקרבן ומושכן אליו בגבריו, שברחו ממנו ונתיראו" (מדרש החפץ, תו"ש מה, טו). "ראה אותם נסוגים לאחוריהם אמר עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים" (רש"י מה, ד). "ארה אותם נבהלים ונרתעים לאחוריהם אמר להם להתקרב אליו כדי להשקיט אימה שנפלה עליהם... אני יוסף אחיכם - אע"פ שמכרתם אותי מצריימה אחיכם אני, איני משתרר עליכם כלל" (רב"ח מה, ג).

יוסף גם קרא לאחיו שיתקרבו אליו בגלל שהוא ידע שהמצרים שומעים קצת מהדברים שהוא אומר שהרי הם נמצאים סמוך לחדר ולכן יוסף אמר לאחים שיתקרבו עוד ויגשו אליו ורק אז הוא הוסיף בלחישה ואמר להם "אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצריימה" "גשו נא אלי - לומר להם עניין המכירה בלחישה שלא ישמעו אחרים" (חזקוני מה, ד) "שלא ישמעו שומעי הבכי את מכירתו" (ספורנו מה, ד) בתחילה אמר? "אני יוסף - ולא אמר אשר מכרתם אותי באשר הבין כי שומעים מבחוץ, על כן אמר בקיצור אני יוסף ויהיו השומעים (המצרים) סבורים שנגנב מבית אביהם ע"י הישמעאלים לבדם.. גדו נא אלי - בהיותו רוצה לדבר מענין המכירה והוא היה יודע דאזניים לכותלי הבית ואנשים עומדים ומרכינים זה שהוא מדבר ע"כ החל לדבר בלי רגש ולבלחש, וקרא להם שיגשו בקרוב אליו כדי שישמעו" (העמ"ד מה, ג-ד).

ויוסף הצדיק כשראה שאחיו עדיין מבוהלים ועצובים על מה שעשו ומרגישים שלא בנעימות כלפיו המשיך ואמר להם שהם לא צריכים להתעצב ולכעוס על החטא שהם עשו שמכרו אותו, כי אלת כל המעשה הזה של המכירה נכון שאתם עשיתם אך כנראה שהי' רצה שככה יהיה כד שאני בסוף אתמנה למלך פה ואדאג למחסנים בשנות השבע כדי שיהיה לכל המשפחה שלנו אוכל שהרי כבר שנתיים שהיה פה רעב ויש עוד 5 שנים שאמור להמשיך בהם הרעב והי' עשה כך שאני אגיע לפה קודם ואתגלגל לפה עם כל מה שקרה לי כדי שבסוף אני אוכל להציל אתכם עכשיו מהרעב, הרי אם לא הייתם מוכרים אותי והייתי נשאר אתכם בא"י, הרי לא הייתי נעשה מלך ודואג למחסנים ולכל האוכל וכך ח"ו המשפחה של יעקב היתה מתה.

ויוסף הצדיק ממשיך ומנחם את אחיו שלא הם בעצם אשמים כ"כ שכנראה ה' רצה שאגיע לפה כדי שאתמנה ליוסף לפרעה ולממונה על ביתו ומושל בכל ארץ מצריים.

אתם יודעים ילדים שלפעמים ילד שעשו לו משהו לא נעים קשה לו קצת לסלוח וגם כשהוא מסכים בסוף לסלוח הוא עדיין קצת עצוב וכועס ומסתכל על מי שעשה לו את הדבר הלא נעים בפנים לא כל כך שמחות עד שבסוף הוא סולח לגמרי. אבל תראו את יוסף הצדיק למרות שהאחים עשו לו דבר מאוד לא נעים הוא סולח להם ולא רק שסולח אלא הוא מנסה לנחם אותם ולשמחם שלא ירגישו לא נעים והוא אומר להם שהוא אוהב אותם ולא כועס עליהם ושיתקרבו אליו לולא יפחדו ממנו מנחם אותם שהוא מרגיש שכאילו הם לא עשו כלל את המעשה הזה אלא ה' הוא זה שעשה את הכל ורצה שיצא מכל המכירה הזאת דבר טוב שבסוף הוא יהיה משנה למך וכך הוא קיווה שהאחים לא ירגישו לא נעים על מה שהם עשו לו.

יוסף ממשיך ואומר לאחיו שילכו עכשיו מהר ויעלו לארץ ישראל ליעקב אבינו ויאמרו לו שכך אמר יוסף בנו? "ה' שם אותי לאדון לכל מצריים ולכן רד למצריים ואל תמתין ופה בארץ מצריים אתן לך מקום טוב לגור בו בארץ גושן (-חלק מארץ מצריים) ותגור פה קרוב אלי יחד עם כל משפחתם וכל רכושך ואני אכלכל את כולכם ואדאג לכם לאוכל בשנים הבאות שהרי צפויות עוד 5 שנים של רעב ואם תשארו בארץ אז תהיו שם עניים ומסכנים בלא שום אוכל "כי אני לא כול לשלוח לך לארץ כנען לחם רב מגנזי המלך כי יחשדו אותנו שאני מוכרו שם לעשות לי שם אוצרות כסף ולשוב אל ארצי ואל מולדתי, ובבואכם וידעו כי אתם אבי ואחי יתן לי המלך רשות" (רמב"ן מה,יא) "כשתשב בא"י א"א שאכלכל אותך שיאמרו שאני משלח מעות מחץ למדינה" (מלבי"ם מה,יא). ויוסף ביקש מאחיו שיזדרזו לעלות לארץ ולמר את זה לאביהם "שלא יצטער יותר" (ספורנו מה,ט) שהרי הוא כבר סבל כ"כ הרבה ולכן תזדרזו מאוד!